

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΠΑΠΠΑΣ

Ο ΑΧΜΑΚΗΣ

Θεόφιλος Χατζημιχαήλ

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗΣ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Έν πλῶ

© Εκδόσεις Έν πλω
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 32 26 343 - Fax: 210 32 21 238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
facebook.com/enploeditions.gr

Α΄ έκδοση: Νοέμβριος 2018

ISBN: 978-960-619-030-8

Αφιερωμένο στους γονείς μου,
που μ' έμαθαν τι πάει να πει Ρωμοσύνη,
δίχως ακρότητα και μισαλλοδοξία,
και στη γυναίκα μου,
τον μοναδικό φύλακα άγγελο της ζωής μου

ΕΝΑΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ, ΣΑΝ ΑΛΛΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Μια φορά κι ένα ζαμάνι...

Κάποτε, λέει, σ' ένα ορεινό χωριό της Ηπείρου, απομακρυσμένο απ' τη διαβολεμένη φουρτούνα του κόσμου, στα μέσα της Μεγαλοβδομάδας, διαδόθηκε το μαντάτο πως κατέφθανε για να εορτάσει την Πασχαλιά ο γιος του Πέρνοβα του παντοπώλη, που 'χε σταλεί στα Παρίσια και τα Βερολίνα για να σπουδάσει θεολόγος. Και γίνηκε τέτοιο σούσουρο, π' ανοίξαν τα κονάκια τις πορτούλες τους και ξεμύτισαν στις αυλές οι κυράδες και μυριομακάριζαν τον φτωχό τον γερο-Πέρνοβα για την τύχη που του φύλαγε ο Πανάγαθος να ζήσει τέτοια ευλογία στα στερνά του· γιόμισε κι η πλατεία απ' τους νοικοκυραίους, τους αρχόντους, τ' απλά κι αβασάνιστα μυαλά του τόπου, κι εύχονταν στον παντοπώλη ώρα καλή στον ερχόμενο από τας Ευρώπας.

Το μαγαζάκι του Πέρνοβα τώρα τίγκαρε από συγχωριανούς, κάμανε ουρά για να του δώσουν το χέρι, ήταν μαθές ο γιος του μόνιμος κάτοικος του Μονάχου, καθηγητής σε Πανεπιστήμιο, μ' έδρα, κρατούσε στο 'να χέρι του μπαστούνι κι είχε στο κατόπι του ολάκερα κοπάδια από μαθητές. Πήρε, ελόγου του, και γυναίκα Γερμανίδα, κατάξανθη και λευκή σαν το γάλα, έκαμε μαζί της και δύο κουτσούβελα, το 'να παιδί και τ' άλλο κορίτσι· είχε, λέει, κι όνομα τρανό απάνω στον Βορρά, όλοι υποκλίνονταν μπροστά του, ήταν σεβαστικός πολύ κι ο λόγος του περνούσε, σα μιλούσε αυτός, οι υπόλοιποι στέκονταν σούζα. Μάλιστα κάποιος περαστικός πρωτευουσιάνος, πριν από κάμποσα χρόνια, είχε μαντατοφέρει στον γέρο τον πατέρα του πως το βλαστάρι του έγγραφε βιβλία, σεργιάνιζε δρόμους και πολιτείες, κλωθογυρνούσε τον κόσμο ολάκερο, μιλούσε σε συνέδρια, έβγαζε λόγους που μάγευαν τα πλήθη.

«Τι λόγους, μωρέ Σίμο;», ρώτησε ο Πέρνοβας τον περαστικό.

«Μιλά για τον Θεό, ξηγάει τ' ανεξήγητα, μπάρμπα!», τ'

απάντησε σκυφτός ο πρωτευουσιάνος, σα να του ιστορούσε μυστικό μέγα.

Ο Πέρνοβας μουρτζούφλιασε για λίγο, κι έσκυψε τη βαριά κεφάλια του να σκεφτεί· ένα κι ένα κάμουν δυο!

«Ε, άμα ομιλεί για τον Θεό, καλά κάμνει και τα λέει», είπε, χτύπησε τις ανοιχτές απαλάμες στα γόνατά του, κι ευτυχής πετάχτηκε να κεράσει ένα τσίπουρο τον χαμπερτσή του καλότυχου σπλάχνου του.

Σήμερα, ο γερο-Πέρνοβας έχει ανοίξει διάπλατα τις τζαμόπορτες στο μαγαζί του και υποδέχονται όλο το χωριό που περνούσε απ' τ' άγρια ξημερώματα για να του δώσει τα συχαίρια. Ήρθε και ο παπα-Φίλιππος, άνθρωπος αγράμματος κι αγνός, με μόνη συντροφιά το οκταήχι του, σίμωσε ωσάν άγγελος, φορτωμένος με την αφέλεια της ταπεινής καρδιάς του και ζήτησε ρουσφέτι απ' τον Πέρνοβα, να μεσολαβήσει στο τιμημένο τέκνο του να πρωτοστατήσει τη νύχτα της Ανάστασης, να ανέβει, λέει, στη μεγάλη σανιδωτή σάγια, να πει δυο λογάκια τρυφερά για τον πάσχοντα Χριστό π' ανέστη, που κύλησε την κοτρόνα απ' το μνημούρι Του και σκόρπισε τον τρόμο στους οχτρούς Του.

«Αναστήτω ό Θεός καί διασκορπισθήτωσαν οί έχθροί αύτου καί φυγέτωσαν από προσώπου αύτου οί μισούντες αύτόν», συλλογίστηκε ο καημένος ο παπα-Φίλιππος σα βγήκε απ' το μαγαζί, και τα μάτια του γέμισαν ξανά με δάκρυα. Ο δόλιος δεν ήξερε πώς ν' αναγγείλει στ' άμαθο ποιμνιο της Ξερογιανής τον Αναστάντα Θεό, δεν κάτεχε πώς να τον βάλει μες στις καρδιές των απλών κι απελέκτων συχωριανών του, διότι κι ελόγου του, απλός κι απελέκτος ήταν. Αναθυμούνταν μονάχα τα τροπάρια, όλα απέξω· κι αν ήθελε κάτι να πει, σε κάτι να διαφωνήσει, τινάζονταν και πέταγε μια γραμμή από κάποιο απολυτίκιο ή κάποια στροφή απ' τα αντίφωνα του αναλογίου. Έναν λόγο καμωμένο μεσ' απ' τ' αργαλειά της κεφαλής του, ένα κήρυγμα της προκοπής δεν ξεστόμισε ποτέ του· τραύλιζε και γλωσσοκοπιούνταν, αισθάνονταν εντός του πράγματα που δεν μολο-

γούνται, γιόμιζε η ψυχή του από άυλες φτερούγες και μακάριο φως, γίνονταν μέσα του το μυστήριο φανερό κι ο ακατάλυτος Θεός φίλος καρδιακός, αλλά όλα αυτά δεν κάτεχε πώς να τα μαρτυρήσει, ήθελε τόσο πολύ να μοιραστεί τον πλούτο της καρδούλας του, μα στις λέξεις ήταν φτωχούλης· κι όλο βαλάντωνε στο κλάμα, τον έπνιγε το παράπονο και τραβούσε στον τάφο της παπαδιάς του να κάτσει πάνω στο μάρμαρο, να της ξομολογηθεί τον πόνο του.

Τώρα που έμαθε για τον ερχομό του περιβόητου θεολόγου από τας Ευρώπας, σκίρτησε ολάκερος. Να η λαμπρή ευκαιρία που του ετοιμάζε ο καλοκάγαθος Χριστός, να τη η στιγμή που το μήνυμα της Ανάστασης θα αποκαλύπτονταν ξεκάθαρα στα μυαλά των ανθρώπων τούτου του ταπεινού κι απόμακρου χωριού. «Ο δάσκαλος της πίστης», αναλογίστηκε, «π' ούλα τα ξέρει κι ο νους του κατεβάζει, θα ρίξει φως απάνου σε κείνη την πέτρα που κύλησε τότες κι έφερε χαρά εις όλον τον κόσμο!».

Και μέχρις να ξημερώσει η μαύρη Παρασκευή, την ώρα που οι χωριανοί κατέβαζαν το λαβωμένο κορμάκι του παλληκαριού απ' τον αιματόβρεχτο σταυρό, να σου και σκάει μύτη στο χωριό ο κυρ-θεολόγος. Σα σκιά μαζί με την οικογένειά του τραβήχτηκε κατά το πατρικό κι από κείθε δεν ξωμύτισε μήτε για τον Επιτάφιο, μήτε για τη λειτουργιά την πρωινή του Μεγάλου του Σαββάτου. «Ανάστα ο Κύριος!», ξεφώνιζε ο παπα- Φίλιππος μέσα στην εκκλησιά, «πιάσε έναν καφέ, ρε μάνα!», παράγγελνε ο θεολόγος μες στ' αρχονταρίκι του γερο-Πέρνοβα, έστριβε κι ένα τσιγαράκι, κωλοκάθονταν βουλευτικά και τ' αργόπινε μαχμουρλίδικα, σαν Μπέης στο ντιβάνι του.

«Σήκου, παλληκάρι μου, να σύρεις κατά την εκκλησιά», τον παρακαλούσε η γραία η μανούλα του. Πάρε τη γυναικούλα σου π' δε λείει να βγει απ' την κάμαρή της κι αϊντέστε να σας ανταμώσει ο τόπος. Να σε καμαρώσει και ο δόλιος ο πατέρας σ'. Τι καμώνεσαι δωπέρα;».

«Στην εκκλησιά;», αντέσκοψε απαθής ο κυρ-θεολόγος,

έκαμε δυο κύκλους με τη γαλανή κάπνα που κυλούσε αργή μέσ' απ' το μισάνοιχτο στόμα του, κι αφού σαν ήμερο θεριό αμόλησε όλο τον υπόλοιπο καπνό απ' τα πνευμόνια του, καθησύχασε τη ζαρωμένη μάνα του π' ακούνητη σαν μπόγος τον κοιτούσε από απόσταση:

«Το βράδυ, μάνα, το βράδυ σα νυχτώσει θα ανεβούμε στην εκκλησιά για το Χριστός Ανέστη! Έχω, του λόγου μου, να πω και δυο λογάκια στα πρόβατα του εδικού σας του τραγόπαπα, να τελέψουμε μια ώρα αρχύτερα, να δώσουμε μια να γυρίσουμε στο πατρικό, να συγυρίσουμε την πίτα!».

Μια και δυο, να σου κίνησε η μεγάλη ώρα για την Ανάσταση. Κίνησε και ο λαός για την εκκλησιά, βγήκε στο βήμα ο παπάς, έδωκε το φως τ' αγιασμένο, τσιτσιρίσαν οι λαμπάδες, φούντωσαν οι φλογίτσες, κυμάτισε πάνω στα ντουβάρια και στις εικόνες του ναού το γλυκό πορτοκαλί φέγγος του Θεού και σιγανά παλεύοντας όλοι να κρατήσουν ζωντανή τη φωτιά, τραβήχτηκαν όξω για το Χριστός Ανέστη. Στριμώχτηκε το ποίμνιο στην αυλή, παλεύαν να αντικρίσουν τον γιο του Πέρνοβα, μουρμούριζαν και λοξοκοιτούσαν το καμάρι του χωριού τους, το δοξασμένο βλαστάρι της Ξερογιανής. Κείνος, μαζί με τη γυναίκα του και τα παιδιά του, πρωτοκάθονταν κάτω απ' τη σάγια, σοβαρός, αμίλητος κι απόμακρος απ' τα βλέμματα του κόσμου. Το βαγγέλιο δεν τ' άκουσε κανείς. Το σούσουρο γίνηκε δυνατότερο απ' τα λόγια του Βαγγελιστή, δυνατότερο απ' τις λέξεις τ' αγγέλου που παρακινούσε τις γυναίκες να μη φοβούνται, πως δώθε, στα μέρη των νεκρών, ανάμεσα απ' τα μνημούρια του πένθους, δεν υπάρχει πια το σώμα του Χριστού, πως ανέστη, πως έκαμε πράξη όσα είχε υποσχεθεί. Διάβαζε ο παπα-Φίλιππος και η μορφή του ολοένα κι έλαμπε, μια γαλαζοκίτρινη φλόγα άγλειφε ολόγυρα τα λευκά μαλλιά του και σαν αφρισμένη φουρτούνα περιχύθηκε σ' ολάκερο το κορμί του κάμωντάς τον να φαντάζει σα μυστική καιόμενη βάτος, τα μάτια του ακουμπούσαν τα πυρακτωμένα γράμματα της Γραφής και γλιστρούσαν μέσα σ' ένα ποτάμι κανωμένο από

πρωτόγνωρο ασημένιο φως, τον άρπαζε το θεϊκό ρέμα και τον στροβίλιζε ίσαμε τον ωκεανό της ευτυχίας. Εκεί, βουτηγμένος μες στα υπέρλαμπρα ύδατα της Παράδεισος, δεν έπαιρνε χαμπάρι τον λαό του, την ακατάσχετη βοή και την αναρχία των ανήσυχων συχωριανών του.

Μονάχα ο κυρ-θεολόγος τον κοιτούσε αλλά, κι ελόγου του, τίποτα δεν πήρε χαμπάρι. Μήτε τ' ανέσπερο φως που όλο κι έκαιγε ακατάπαιστα τον παπα- Φίλιππο, μήτε και τα χαρμόσυνα λόγια του ευαγγελίου. Όλα χαμένα.

Τέλεφε την περικοπή του Μάρκου, έκαμε τον σταυρό του χαμογελαστός ο παπάς, σφάλισε το βαγγέλιο, το πήρε αγκαλιά του σα μονάκριβο παιδί, και προτού προσκαλέσει στη σάγια τον κυρ-θεολόγο, κελαρυστά, ταπεινά και συνάμα θριαμβευτικά, είπε:

«Δόξα τῇ Ἁγίᾳ καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων!».

Μιαν ανάσα απ' το Χριστός Ανέστη, ανέβηκε ο κυρ-θεολόγος απάνω στην εξέδρα και στράφηκε κατά το συγκεντρωμένο πλήθος. Η μορφή του φωτίστηκε απ' τις αναμμένες λαμπάδες των πιστών και ζωγραφίστηκε ομπρός τους μια μάσκα πρωτόγονη, άγνωστη και σκληρή· τα ασημένια μαλλιά του χάθηκαν μες στο σκότος της νύχτας, το μαύρο κουστούμι του τον έκαμε πιότερο απόκοσμο κι ίσαμε που φαίνονταν τα σταυρωμένα χέρια του πάνω στο στήθος. Τούτη την ώρα ήταν ένας δάσκαλος. Το βλέμμα του σεργιάνισε τα κεφάλια των χριστιανών, μέτρησε τα ορθάνοιχτα στόματά τους κι άφησε για λίγες στιγμές ακόμα τη σιωπή να κάμει την παρουσία του πιότερο αισθητή ακόμα κι απ' τον ίδιο τον Νικητή του θανάτου. Η σκιά του θεολόγου έπεφτε βαριά, σαν τρύπα, πάνω στο λάβαρο της Ανάστασης.

Παρόλα αυτά, ο φτωχούλης στα λόγια παπα-Φίλιππος, κυριευμένος από μια ανείπωτη και μυστική ευδαιμονία, πισωπάτησε με το βαγγέλιο αγκαλιά για να κάμει χώρο στον μέγα της Ευρώπης θεολόγο, και κυριολεκτικά τυλίχθηκε στη

μεγαλόπρεπη σκιά του. Μα τούτο δεν τον πείραζε, άλλος ήταν ο εορταζόμενος σήμερα. Το παλληκάρι. Ο Θεός της αγάπης που βουτήχτηκε στο αίμα για όλο τον ντουινά. Και σαν τον έφερε στον νου του, να σου πάλι δάκρυα έτρεξαν απ' τα μάτια του, πάλι τον πήρε η χαρμολύπη: «Παιδί μου, Χριστέ, συμπάθα με! Από χαρά σε κλαίγω, από χαρά, παιδί μου!».

Άνοιξε, λοιπόν, το στόμα του και είπε ο μέγας θεολόγος: «Θα αναρωτιέστε όλοι σας βλέποντάς με, ολίγα λεπτά προτού φάλλετε το περίφημο Χριστός Ανέστη, τι περίπου μπορεί να σημαίνει η παρουσία μου σε τούτο εδώ το πολυτίμητο μέρος, το σημείο όπου οι συνεχείς και προ αιώνων τελετουργικές σας συνήθειες, το έχουν πλέον καταστήσει σε τόπο ιερό, και κατά το κοινώς λεγόμενον, σημείο αναφοράς μιας κατά τα άλλα θρησκευτικής κοινωνίας. Βρίσκομαι, το λοιπόν, εδώ για να σας προσφέρω την εναλλακτική εικόνα, να σας υποδείξω τη στρεβλότητα και τον σκοταδισμό που κυριολεκτικά καλπάζει επί των κεφαλών σας, αλλά, θα πρόσθετα, κι επί των κεφαλών του δύσμοιρου γένους μας. Ποίος είναι άραγε τούτος ο σκοταδισμός; Για ποια στρεβλότητα είμαι υποχρεωμένος, εκ του καθήκοντος κι εκ της θέσεώς μου, να σας ομιλήσω; Μα, αγαπητοί μου, η απάντηση είναι απλή, η λύση του στοχευμένου ερωτήματός μου ευρίσκεται εις τας λαμπάδας που κρατείτε! Κοιτάξτε τες! Ρίξτε ένα βλέφαρο πάνω στη φλόγα που τρεμοπαίζει, στο κερι που στάζει διαρκώς και σας κατακαίγει τα κουρασμένα απ' τον κάματο και τη σκληρή εργασία χέρια σας κι αναρωτηθείτε: Είναι άραγε τούτο το φως αρκετό; Είναι αυτή η μικρή λάμψη ανάλογη των λαμπερών φώτων που έρχονται εκ δυσμών; Ναι, εκ δυσμών! Εκ της Δύσεως, εκεί όπου το φως το αληθινόν ανατέλλει διαρκώς κι απλώνει επί της ανθρωπότητας τις λυτρωτικές του ακτίνες τουτέστιν δικαιώματα, εργασιακές ανατροπές, δικαιοσύνη, καταμερισμό του πλούτου, επιστήμες, αλλά αγαπητοί μου, πάνω απ' όλα, κατάρρευση των σκοταδιστικών μύθων και νίκη επί του παλαιού κόσμου.

»Όχι! Τούτη η φλόγα που κρατείτε είναι το κελί σας,

είναι η αδικία με την οποίαν σας θρέψανε κι εσείς, μη γνωρίζοντας τη γεύση άλλης τροφής, αποδεχτήκατε μοιρολατρικά μονάχα ετούτη μια γεύση ολότελα πικρή, ανάλατη και αναμφισβήτητα δηλητηριώδη. Σεις αξίζετε άλλα φώτα. Σας ταιριάζει μια άλλη ζωή! Εις την Ευρώπην ο άνθρωπος αποκαταστάθηκε ως οντότητα πλήρως. Μετεβλήθη σε ζώνον πολιτικόν, κατά τον Αριστοτέλη, ανεστήθη εκ του τάφου ως Άνθρωπος καινός, ικανός πλέον να διεκδικεί, απαλλαγμένος από κάθε είδους θρησκομανία και σκοταδιστική συνήθεια. Λούστηκε στο φως της Επιστήμης, υποκλίνεται στη Λογική, απορρίπτει το θαύμα, εναντιώνεται στη στείρα παράδοση και ξεκινά να ερμηνεύει το παρελθόν κατά τα μέτρα της σημερινής, πλέον εξελιγμένης, εποχής. Ιδού ο νέος άνθρωπος! Ιδού ο νέος Αδάμ!».

Πήρε μια βαθιά ανάσα, ξερόβηξε λίγο για να καθαρίσει τον λαιμό του κι έριξε ένα γρήγορο βλέμμα πάνω στο πλήθος που τον κοιτούσε ολογούρωτο στα μάτια. Έβγαλε ένα λευκό, δαντελωτό μαντηλάκι απ' την εσωτερική τσέπη του σακακιού του να σκουπίσει τον ιδρώτα του, μα για μια στιγμή στάθηκε ακίνητος να τους τηράει και κείνος. Το βιεννέζικο μαντηλάκι κρέμουνταν ανάμεσα στα δάκτυλά του, ήθελε να σφουγγίξει τους κόμπους που γυαλοκοπούσαν επάνω στο μέτωπό του, μα τούτη η δυσφορία που αναμολχλεύονταν μες στο στομάχι του, τώρα γίνονταν εντός του ανυπόφορη σιχαμάρα. Θωρούσε τον λαουτζικό και συλλογιόντανε αναγουλιασμένος: «Κακομοίρηδες! Ζώα γεννηθήκατε μέσα σε στάβλους και μαντριά και τα μυαλά σας κανωμένα και δαύτα απ' άχυρο. Τι κάθουμαι και σας κηρύττω; Τι άραγες μπορεί να χωνέψει ο νους σας;».

Μα τούτη η βουβαμάρα των χωριανών δεν ήταν αγαλλήνευτη του φάνηκε του κυρ-θεολόγου πως μάλλον τούτοι οι κουτοί και οι αμόρφωτοι διψούσαν για λίγο ακόμα διαφωτισμό. Ακόμα και τώρα, στέκονται ατρίκυμιστα, κάμουν υπομονή μέχρις ότου να σκουπίσει το στενό του κουτελάκι και προσμένουν, δεν διαμαρτύρονται. Δεν ασκοφουσούν.

Απλά κοντοστέκονται και τον σταμπάρουν, τον μετρούν με προσοχή και το ύφος τους μαρτυρεί μονάχα ευγένεια, παρά πονηράδα ή αντίσταση στα λεγόμενά του. Ίσως και να ήταν έτοιμοι να γρικήσουν το μεγάλο χαμπέρι που ήταν έτοιμος να τους ξεστομίσει.

Άνοιξε, το λοιπόν, και πάλι το στόμα του και είπε:

«Ναι, αγαπητοί μου συχωριανοί! Ο νέος Αδάμ! Τέτοιος είναι πλέον ο άνθρωπος εις τον εξελιγμένο Βορρά και εις τας χώρας που βρέχονται απ' τα ύδατα του Ατλαντικού ωκεανού. Ο αναγεννημένος άνθρωπος που γνωρίζει πλέον πως άλλο πράγμα είναι ο συμβολισμός και άλλο πράγμα η πραγματικότητα. Ποια άραγες η διαφορά; Πού ευρίσκεται ο συμβολισμός εις τη ζωή μας και πού η πραγματικότητα; Μα η απάντηση είναι και πάλι απλή εκ νέου, αγαπητοί μου, κοιτάξτε τη λαμπάδα που κρατείτε. Τι συμβολίζει του λόγου της; Την ανάσταση του Χριστού! Κοιτάξτε τώρα τους λαμπτήρες σας, τ' ανείπωτο κι εκπληκτικό θαύμα της επιστήμης, που φωτίζει τα σπιτικά σας, τους δρόμους, και μοιράζει φως στις σκοτεινές γωνιές του κόσμου ετούτου· δηλαδή η τεχνολογία του σύγχρονου πολιτισμού. Τι συμβολίζει η αφεντιά του; Την ανάσταση του Ανθρώπου! Και τώρα, όλοι μαζί αναρωτηθείτε: Ποιο φως είναι χρησιμότερο στη ζωή σας; Ποιο φως σας χαρίζει ζωή, ποιότητα και μακροημέρευση; Να! Λίγος αγέρας να φυσήξει τώρα δα, και οι λαμπάδες του Χριστού σας θα σβήσουν, θ' απλωθεί και πάλι σκοτάδι επί της γης. Αν όμως φυσήξει ο ίδιος αγέρας ή ακόμα και πιότερο δυνατός, αν φουρτουσιάσει η φύση ολόκληρη, πείτε μου, θα καταφέρει ποτέ να σβήσει έναν τέτοιο πολιτισμό; Όχι! Μονάχα αν εσείς αποφασίσετε να κλείσετε τον διακόπτη, μονάχα τότε θα κλείσει το φως εις τις οικίες σας, στα μυαλά σας, και εις όλην την ζωή σας! Είδατε το λοιπόν τη μεγάλη διαφορά; Καταλάβετε τι γιορτάζουμε σήμερα;».

«Τι γιορτάζουμε σήμερα;», πετάχτηκε ένας τσοπάνης, καστροχτισμένος κι αφηλός, που κάθονταν απάνου σ' ένα πεζούλι.

«Μα την ανάσταση του Ανθρώπου! Τον θρίαμβο της Λογικής! Την πίστη στην αξία της διανόησης. Στην αξία ότι ο άνθρωπος δεν είναι έρμαιο σκοταδιστικών αντιλήψεων αλλά ένας επίγειος Θεός που παράγει τεχνολογία, σπουδαίες ανακαλύψεις στην ιατρική, νέα σωτήρια φάρμακα, ζωή κι αθανασία! Εξάλλου ο Ιησούς, ως ένας εξαιρετικός φιλόσοφος που ήταν, αν βρίσκονταν ανάμεσά σας, πρώτος θα ζητωκραύγαζε και θα μεθοκοπούσε από χαρά που, εν τέλει, τούτη η ρημάδα η ανθρωπότητα κατάφερε επιτέλους να κάμει το μετέωρο βήμα απ' την εποχή των σπηλαίων στην εποχή της εξέλιξης!».

Ο κυρ-θεολόγος δεν είχε κάτι άλλο να προσθέσει. Η μορφή του ξανάγινε και πάλι σκυθρωπή κι αγέλαστη, γύρισε απαλά το κορμί του και αργοπάτητα, σχεδόν ιεροτελεστικά, κατέβηκε απ' την παλαιά ξύλινη σάγια, αφήνοντας πίσω του το χαρακτηριστικό τρίξιμο απάνου στα φαγωμένα ξύλα. Παντού σιωπή: όχι, δεν ήταν παγωμάρα ετούτη. Κενό ήταν. Μήτε φυσούσε, μήτε ακούγονταν τ' αγέρι ν' αναρριγεί από μακριά τα φυλλώματα του δάσους. Ο ουρανός δροσάτος, πεντακάθαρος, πάνου στο χνουδάτο βαθυγάλανο στερέωμα μυριάδες πολύχρωμα καντηλάκια κρέμονταν και τρεμόπαιζαν αθόρυβα. Θαρρείς και για μια στιγμή επλάκωσε ολόκληρη την πλάση μια πρωτόφαντη βουβαμάρα.

Πίσω από τη σκιά του κυρ-θεολόγου αποκαλύφθηκε η σκυφτή φιγούρα του παπα-Φίλιππου. Τώρα είχε σφιγμένο το βαγγέλιο πάνω στο στήθος του και με τα δυο του χέρια. Το κεφάλι του χαμηλωμένο, γυρτό: είχε καμπουριάσει ελαφρά κι έκλαιγε. Τα λευκά του γένια, τα μουστάκια του ήταν μούσκεμα στ' αλμυρό δάκρυ, και το κορμάκι του ανασπούσε απ' τον θρήνο. Μεσ στη σιγαλιά της φύσης ο ολοφυρμός του σέρνονταν σιγόφωνα κι ανάμεσα στη σκουξιά των μισάνοιχτων χειλιών του, κυλούσαν δω και κει, σιγομουρμούριστα σκόρπια μοιρολόγια.

Ο λαός τινάχτηκε, ανασκουμπώθηκε το ποίμνιο γιομάτο ταραχή.

«Τι τρέχει, ορέ παπά; Τι κλαψουρίζεις γιορτάρα μέρα;».

Δεν σάλειψε από τη θέση του, μονάχα έσφιξε πιότερο το φαγωμένο βαγγέλιο μέσα στον κόρφο του. Σήκωσε τη θαμπή ματιά του γιομάτος πόνο και σιγοφιθύρισε το πρώτο του, και συνάμα το στερνό του κήρυγμα:

«Κλαίω, μωρέ, κλαίω γιατί φέτος δεν αναστήθηκε ο Χριστός· για τούτη τη φορά ξώμεινε ο δύστυχος μες στο μνημούρι του και μήτε πέτρα κύλησε για να ροβολήσει λεύτερος, μήτε αγγέλοι να τον δοξολογήσουν, μήτε σεισμός κατέτρεξε τους οχτρούς του. Κλαίω κι ακόμη τον μοιρολογάω, γιατί ελόγου μου τον κατέβασα απ' τον σταυρό, εγώ τον έπλυνα, εγώ τον σαβανοτύλιξα, εγώ τον ακούμπησα μες στο κιβούρι και τώρα εγώ δεν ημπορώ να τον αναστήσω. Γιατί ήρθαν οι Ευρώπες κι ακύρωσαν το μέγα θάμα...».

Είπε και γύρισε κατά το έμπα της εκκλησιάς.

Κι ενώ ο κυρ-θεολόγος αρπάζοντας τη γυναικία και τα παιδιά του αναμέριζε τον συγκεντρωμένο κόσμο κι αποχωρούσε απ' την αυλή της εκκλησιάς, σαν από μυστική συνεννόηση, σαν κάποιος να 'χε καλοκουρδίσει τούτους τους ξεροκέφαλους, αρπάξαν όλοι με μιας τις καρδιές τους και τις κάμανε τραγούδι, ύμνο μεθυστικό, θούριο ανυπόφορο για κάθε μυαλωμένο χαρτογιακά:

«Χριστός Άνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν χαρισάμενος».

Ο κυρ-θεολόγος ευθύς ακινητοποιήθηκε, λοξοκοίταξε τριγύρω του και η πρωτόγονη μάσκα της μορφής του σκλήρυνε, σκοτεινίασε μονομιάς. Έσυρε σκυφτός με μένος τα παιδικία του και κουτροβαλιάστηκε να κατέβει μια ώρα αρχύτερα στο πατρικό του σπίτι. Κάποιοι απ' τους ακρινούς που παράστεκαν στην αυλόπορτα της εκκλησιάς, γύρισαν να τον στερνοκοιτάξουν, μα είχε ήδη χαθεί μες στον ζόφο της νύχτας απ' τη βιασύνη του κι άθελά του τράβηξε απ' το ζερβομονόπατο, μια γιδόστρατα στενή που 'καμε κύκλο μακρú γύρα απ' την Ξερογιανή μες στο θεοσκότεινο δάσος. Τούτη η κακοτράχαλη ατραπός δεν είχε φυσικά λάμπες ηλεκτρικές

να τους φωτίσει τα βήματα μη και χαθούν, και τις λαμπάδες τους, αυτός, η γυναίκα του και τα παιδιά του, τις είχανε από ώρα, επίτηδες, σβηστές...

Ο παπα-Φίλιππος κοντοστάθηκε κι αυτός. Πίσω απ' την πλάτη του οι ξεροκέφαλοι Ξερογιανοί έφελναν διαρκώς το Χριστός Ανέστη και ξαναζωντάνευαν τον Θεό μέσ' απ' το μνήμα ολομόναχοι. Σταματημό δεν είχαν οι αθεόφοβοι. Κάποιος έτρεξε κατά το καμπαναριό, αρχίνησε να χτυπάει την καμπάνα σαν τρελός, άρρυθμα, παλαβωμένα. Οι λαμπάδες με το αγιασμένο φως ανεβοκατέβαιναν πάνω-κάτω. Οι αγράμματοι και οι κουρελήδες, οι τσοπάνηδες και οι γεωργοί, τ' απελέκητα τούτα μυαλά, τώρα ξεφώνιζαν, αλλοπαρμένοι, γελαστοί και παρασυρμένοι από μια δύναμη που ξεπηδούσε φωτερή μέσ' απ' τα σπλάχνα τους, ακόμα πιο δυνατά:

«Χριστός Άνέστη εκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας καί τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι ζῶν ἁρισάμενος».

Ο παπάς δε γύρισε. Μέσ' απ' τα δάκρυά του και την απέραντη, σα θάλασσα, συγκίνησή του, ψέλλισε απαλά μέσ' απ' τα χείλη του:

«Παλληγκάρι μου, Χριστέ, σ' ευχαριστώ που μ' αξίωσες να νογήσω μίαν ακόμα αλήθεια που, ελόγου μου, ο κουτός Σου δούλος, δεν μπόρεγε να συλλάβει στο κουρκουτόμυαλό του. Συ δεν είπες, “μακάριοι οί πτωχοί τῷ πνεύματι ὅτι αὐτῶν ἐστὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν”;».

Έστρεψε το σώμα του κατά τη φωτισμένη αυλή. Τους κοίταξε με μάτια υγρά, τρεμόπαιχτα, γιομάτος καμάρι. Χαμογέλασε από ευτυχία και συμπλήρωσε του φίλου του, του Θεού:

«Να τοι, λοιπόν, οι βλογγεμένοι σου, Κύριε! Τούτος είναι ο λαός της βασιλείας σου!».

* * *

Δεν θα μπορούσα να αρχινήσω να ιστορώ την ιδέα μου, αν πρώτα δεν έκανα ένα ταξίδι σε κείνη την επεισοδιακή πασχαλιάτικη νύχτα, πάντα με τον φόβο ότι θα βρισκόμουν αντιμέτωπος όχι απλά με την εύλογη δυσφορία σου, αλλά μάλλον καλύτερα με την αποθάρρυνση του πρώτου σου ενθουσιασμού. Διότι μπορώ ν' αντιληφθώ την ανυπομονησία σου να γνωρίσεις απευθείας τον ήρωα για χατίρι του οποίου αγόρασες τούτο το βιβλίο, κι όχι βέβαια έναν άσημο παπά, και παντελώς άσχετο με την ιστορία του Θεόφιλου· κάποιον, λέει, παπα-Φίλιππο, που ενδέχεται να 'ναι και αποκύημα της φαντασίας μου, ή... μπορεί και όχι – αλλά μάλλον αυτό πλέον δεν έχει καμία σημασία.

Πάντοτε πίστευα πως μια ιδέα για να αναπτυχθεί οφείλει να μην είναι μονολιθική. Κι επιπλέον, αν κάτι αγαπούσα από παιδί ήταν οι παραβολές, τα παραμύθια· δηλαδή το μαγικό κι ανέλπιστο ματογυάλι της αλήθειας. Ο φακός που εστιάζει αναπάντεχα πάνω στο γεγονός, και σε γωνίες που δεν θα τολμούσαμε να κοιτάξουμε ποτέ, ή έστω να τις συνδυάσουμε. Και ο παπα-Φίλιππος είναι αναμφισβήτητα μια προτύπωση του βασιικού μου ήρωα αυτού του βιβλίου. Οι προτυπώσεις με ξετρέλαιναν για έναν περίεργο λόγο ήδη απ' την εποχή που αντιλήφθηκα πως η καιόμενη βάτος προεικόνιζε, λέει, την Παναγιά, εκείνη που κρατά μες στα σπλάχνα της έναν Θεό, τη φωτιά της δημιουργίας, αλλά που ωστόσο παραμένει σώα, άκαυτη. Μ' άρεσε αυτή η ερμηνεία, με ενθουσίασε. Δεν έχει σημασία αν αυτό το πράγμα στέκει στη λογική των χαρτογιακάδων, διότι στο δικό μου, όσο το δυνατό αυτεξούσιο κρανίο, τούτη η σχέση δύο ξέμακρων γεγονότων δηλώνει την αιώνια κι ακατάβλητη νοηματική σύνδεση των πάντων. Φανερώνει δηλαδή τον Λόγο. Την ουσία όλων των πραγμάτων που συμπυκνώνουν την ψυχή μας.

Έτσι, λοιπόν, κι αφού ξηγήθηκα για τις «αγνές» μου προθέσεις, επιτρέψτε μου να ξαναγυρίσω για λίγο πίσω στην ιστορία τούτου του παράξενου όσο και μακρόσυρτου

προλόγου. Διότι δεν είχα ποτέ την τύχη να γνωρίζω τι συνέβη παρακάτω –αν και το ομολογώ, θα το 'θελα πολύ– τι απέγινε για παράδειγμα κείνος ο διάσημος θεολόγος; Πώς τον υποδέχτηκε ο γερο-Πέρονοβας στο πατρικό του μετά από κείνο το αλλόκοτο κήρυγμά του στην αυλή της εκκλησιάς; Δεν ξέρω τον λόγο αλλά θέλω να φαντάζομαι πως η πρώτη που θα 'τρεξε σιμά του να τον χαϊδολογήσει με στοργή και μακροθυμία θα ήταν κείνη η σταφιδιασμένη, η γραία, η μάνα του. Μα και ο πατέρας του, ο ταπεινός παντοπώλης, θαρρώ πως δεν θα του κράτησε μούτρα. Να, σαν τώρα βλέπω με τα μάτια της ψυχής μου τη Γερμανίδα να κρύβεται αμίλητη και φοβισμένη στην κάμαρή της, τα παιδιά παραπεταμένα, αμήχανα να στέκονται στην άκρη, πλάι στ' αναμμένο τζάκι, και τον κυρ-θεολόγο σιωπηλό, καθισμένο σαν το σακί πάνω σε μια καρέκλα να δέχεται πίσω απ' την πλάτη του το αιώνιο άγγιγμα της μάνας όχι, όμως, για πολύ. Το ανέχεται ίσα-ίσα για ν' αποξεχαστεί: για να ξανάβρει εντός του εκείνη τη μυστική ακτίνα της αθωότητας, την πατρίδα της παιδικότητάς του, κι έπειτα εν ονόματι της απόλυτης γνώσης να την προδώσει ξανά.

Και η νοσηρή μου σκέψη, ακόμα και τώρα που συγγράφω τούτες τις αράδες, δεν φρονιμεύει και αμολιέται κι αναζητά τον παπα-Φίλιππο, τον φίλο του Θεού, πόσο έζησε, πότε πέθανε, τι άλλες μυστικές εμπειρίες είχε τούτος ο άγνωστος φωτισμένος ανθρωπάκος που κρύβονταν μες στα ρουμάνια και τις αγριοπλαγιές της Ξερογιανής δεν ξέρω. Μα κι ούτε μου 'ναι δύσκολο να τον φανταστώ να κάθεται στον καφενέ της πλατείας, ν' αργοπίνει το τσιγαράκι του, αμίλητος ν' ακούει τη φύση να καρδαμώνεται, να παρατηρεί το σύγνεφο απάνω απ' το κεφάλι του να τον προσπερνά, να γιομίζει τα ρουθούνια του φρέσκο βουνίσιο αέρα και ν' αποχαιρετά τα πετούμενα του δάσους.

Τον παπα-Φίλιππο τον φέρνω στον νου μου άνθρωπο απλό και φυσικό. Δίχως έγνοιες, σκοτούρες και παρεξηγήσεις: μες στην καρδιά του βλέπω να 'χει φυτρώσει ένας

κήπος θαυμαστός, κι ένα πέλαγο από γαλήνη και ξεγνοιασιά. Φαίνεται ν' αγαπά τις εποχές, γεύεται και γλεντοκοπά το θέρος σαν τζίτζικας, το καταχείμωνο χουχουλιάζει ευτυχισμένος κάτω απ' τη μάλλινη κάπα του, την άνοιξη βλογάει τα ζουζούνια που ξυπνάνε και μιλάει σαν αλαφροΐσκιωτος στα πολύχρωμα μπουμπούκια και τ' ανθάκια του αγρού, κοντοστέκεται κάτω απ' τις λεμονιές κι οσφραίνεται το ξινό τους άρωμα, και άλλοτε απλώνει την αρίδα του στα ριζά μιας πορτοκαλιάς κι απολαμβάνει τους καρπούς της, θαρρείς και βρίσκεται ήδη σωσμένος μέσα στους κόλπους του Αβραάμ. Και το χινόπωρο, σαν έρθουν οι πρώτες στάλες, τον βλέπω να απλώνει τη γέριχη απαλάμη του κάτω απ' τον χαμηλωμένο ουρανό και να φχαριστιέται το δάκρυ του Θεού, να ακούει τη βροντή και να τρομάζει, να θωρεί τα κόκκινα και τα κίτρινα φύλλα των δέντρων να πέφτουν αθόρυβα πάνω στην ογρή γη και να εύχεται στην αδελφούλα του τη φύση, και πάλι, καλήν Ανάσταση.

Ναι, ως τέτοιον τον φαντάζομαι τον παπούλη της παραπάνω παραβολής, αδιάσπαστο κομμάτι τούτου του κόσμου φίλο, κι όχι φιλικό, με τη φύση, με τους συνανθρώπους, φίλο και με τον ίδιο τον Θεό. Διότι άνθρωποι σαν κι αυτόν, αν και σπάνιοι, κατέχουν ωστόσο στα τρίςβαθά τους μια αναντίρρητη αλήθεια, ανώτερη απ' όλα τα πτυχία του σύγχρονου κόσμου μας: πως όλα στη ζωή μας, κατά έναν περίεργο και μαγικό τρόπο συνδέονται. Αν αδιαφορήσεις, αν αποκοπείς από μια αλήθεια της ύπαρξής σου, τότε και οι υπόλοιπες γίνονται εκ φύσεως αδιάφορες, περισσότερο απόκρυφες από πριν. Ο γρίφος της ζωής σου, ο Λόγος, δεν πρόκειται να λυθεί ποτέ του. Όποιος κι αν είναι αυτός.

Κι όλα αυτά γιατί; Διότι δίχως τη φύση, δίχως τον συνάνθρωπο, δίχως τον Θεό, ο άνθρωπος ως απρόσωπος δούλος της εποχής του, πήρε τη μεγάλη απόφαση να προδώσει την καρδιά του. Να χάσει ολότελα τον εαυτό του και να κλείσει οριστικά πίσω του τις πύλες της Παράδεισος: γίνηκε για άλλη μια φορά πρωτόπλαστος, ντράπηκε για την εξάισια

γύμνια του, ντύθηκε σιδερόφραχτος πολεμιστής και πήδηξε τη μάντρα. Έβαλε όλη την ορμή του κι έτρεξε μακριά από τον κήπο της Εδέμ. Τούτος ο μακάριος κήπος είναι η καρδιά μας.

Για την καρδιά, λοιπόν, θέλω να σας ομιλήσω σε τούτο το βιβλίο. Για την απλότητα και το μεγαλείο του κρυφού μας Παράδεισου που αφήσαμε πίσω μας και θάψαμε βαθιά μες στο χώμα. Σχεδιάζα να κάμω λόγο για μια καρδιά –για μια σπουδαία καρδιά– για έναν φτωχούλη, για τον αχμάκη μιας ολάκερης γενιάς που δεν το 'χε με τα περισπούδαστα λόγια, που 'ταν ταπεινός και βουτηγμένος μες στα προσωπικά του οράματα. Που οι πάντες τον περιγελούσαν, τον κλωτσούσαν και τον έσπρωχναν στις άκρες του δρόμου και του λόγου του δεν παραπονιούνταν, διότι ανάμεσα στους αγροίκους με τους οποίους ζούσε, κείνος έβλεπε πάνω στις μορφές τους μετασηματισμένους αγίους, μάρτυρες κι επαναστάτες. Ήταν συνοδοιπόρος ηρώων, κατηφόριζε μαζί τους τις φιδογυριστές στροφές των βουνών της πατρίδας του και μυστικά συνομιλούσε μαζί τους. Τους ζήλευε, ποθούσε να τους μοιάσει. Ντύνονταν όπως εκείνοι, φέρονταν όπως εκείνοι, μιλούσε, τραγούδαγε και πλαντούσε όπως εκείνοι. Κι ας ήτανε, ελόγου τους, φαντάσματα.

Ο άνθρωπος για τον οποίον θέλω τόσο πολύ να γράψω ήταν ένας ζωγράφος. Δεν ήταν, όμως, γνωστός στην εποχή του, μήτε η ζωγραφική του είχε τον χαρακτήρα κείνων των διανοούμενων καλλιτεχνών που συναντά κανείς στα μεγάλα μουσεία του κόσμου. Τούτος ήταν στοχαστικός με τρόπο ιδιαίτερο και μοναδικό, σηκώνουνταν αργά και έριχνε το βλέμμα του απάνω στον κατάφυτο κόλπο της Γέρας, ανάσαινε με μάτια σφαλιστά τον μυρωδάτο αγέρα μέχρι το μεδούλι, κι έπειτα παίρνοντας με το ζερβό του χέρι το πινέλο, ζωγράφιζε αθώα το τοπίο που σαν οξυγόνο είχε πλέον πλημμυρίσει ολάκερο το κορμί του. Και δεν ήταν το τοπίο το θέμα του πίνακά του. Ήταν κείνο το αγέρι που γιόμισε με χάρη τους ασκούς της καρδιάς του.

Τούτος ήταν φίλος του Θεού, αγαπούσε καθετί αμόλυντο κι αληθινό. Είχε συντρόφισσά του τη φύση και για φίλους του κείνα τα στοιχειά του παρελθόντος. Δεν ήταν προγονολάτρης. Ήταν απλά γιος του Κολοκοτρώνη και του Ανδρούτσου και του Έκτορα και του Μεγαλέξανδρου. Ήταν ένας φουστανελάς που δεν πρόδωσε ποτέ του την καρδούλα του και κείνη τη μαγική ακτίνα της παιδικής του αθωότητας.

Ήταν ο Θεόφιλος, ο γνωστός και ως Χατζημιχαήλ, ο οποίος γεννήθηκε σ' ένα παραθαλάσσιο χωριουδάκι, πνιγμένο μες στους ελαιώνες, δυο τσιγάρα δρόμο απ' την πολιτεία της Μυτιλήνης, στη Βαρειά. Η χρονιά που πρωτακούστηκε το βρεφικό του κλάμα δεν έχει καμία σημασία. Φαίνεται πως μάλλον δεν ένοιαζε μήτε και τον ίδιο, αφού το προσπερνούσε σα λεπτομέρεια. «Να 'ταν, έλεγε, το 1868; Για να 'ταν το '73;». Πάντως ένας μικρότερος αδελφός του είχε, λέει, ακούσει να μαρτυρούν πως τάχα γεννοβολήθηκε στα 1875 και ήταν η μέρα όμορφη, λιακάδα ανοιξιάτικη, κι αγέρι δροσερό χαρχάλευε τους ελαιώνες, έτσι του 'παν να πει, έτσι κάποιιοι το θυμούνταν. Μα αν ήταν Τρίτη για Κυριακή κανείς δεν έβανε την απαλάμη του στο βαγγέλιο. Το μόνο που 'φερνε στη μνήμη του ένας μπάρμπας, παλιός θαλασσόλυκος, και το 'χε μολογήσει σε μια απ' τις αδελφάδες του Θεόφιλου, ήταν η στιγμή όταν κίνησαν με τα τέσσερα να του μαντατοφέρουν το χαμπέρι της γέννας. Φτάσαν, λέει, με την ψυχή στα χείλη δύο κοντοστούπικα χαμίνια, ξυρισμένα και φαλακρά, τίγκα στην φείρα· θέλαν, ελόγου τους, μπαξίσι, διότι το νέο ήταν καλό. Κείνος είχε απ' ώρα ξαπλώσει κάτω από ένα πεύκο, ακουμπούσε το κεφάλι στην απαλάμη του και θωρούσε ήρεμος το πέλαγο. Λίγα μέτρα μπροστά του η θάλασσα ανάσαινε πάνω στα απλωμένα ποδάρια του.

«Λευτερώθηκε η κυρα-Πηνελόπη κι έκαμε σερνικό!».

Πράγματι, καλό μαντάτο, η Παναγιά δεν την εξέχασε τη δόλια και τη γλύτωσε απ' την ντροπή, της έδωκε παλληκάρια να κρατεί στον κόρφο της, παρόρ κορίτσι, να 'χει και μάτια να κοιτάξει τον κύρη της άμα ανοίξει την πόρτα στην κάμα-

ρη και ζητήσει να εξετάσει τη φύση του παιδιού. Ο μπάμπας χάιδεψε τις μουστάκες του ικανοποιημένος. Είχε, λέει, κάμει και του λόγου του τάμα στον άγιο Ακίνδυνο και στον άι-Λευτέρη τον ξεγεννητή. Έπρεπε, μαθές, να σηκωθεί να πάει ευθύς να το ξεπλερώσει μα στάθηκε λίγο και κοίταξε τη θάλασσα.

«Αυτόνο θυμούμαι απ' κείνη τη μέρα», ξομολογήθηκε χρόνια αργότερα στην αδελφή του Θεόφιλου, όταν μάθαν όλοι στο χωριό πως τους εγκατέλειψε για πάντα και κίνησε ταξίδι για τη Σμύρνη. «Ήταν, θαρρώ, μεσημεράκι και ο ουρανός σπίθιζε γιομάτος φως. Όταν σίμωσαν κοντά μου κείνοι οι δυο γαβριάδες και μου μήνυσαν το χαμπέρι, στράφηκα άθελά μου να κοιτάω τη θάλασσα. Τα κυματάκια της σιγομουρμούριζαν αδιάκοπα απάνω στα κοχλίδια κατακάθαρα και διάφανα κι αιστάνομουν σαν το πρωτόπλαστο ψιμάρι στις άκρες της Παράδεισος. Η ανασαιμιά της θάλασσας ανέβαινε γιομάτη αλμύρα μέχρι τα πρώτα ντουβάρια του χωριού μας κι από κει ξεχύνουνταν έως τα περιβόλια και τους ελαιώνες. Έτσι, κόρη μου, στέκουνταν ο κόσμος την ώρα που γεννήθηκε ο Θεόφιλος, ο μεγάλος σου αδελφός».

Τούτη, λοιπόν, η μαρτυρία ήταν το πρώτο και μοναδικό πιστοποιητικό γέννησης του Θεόφιλου. Όχι μέρα ή ώρα, μήτε μήνα και χρονιά παρά πώς έστεκε η φύση τη στιγμή εκείνη, πώς είχε ο Θεός καμωμένη την πλάση Του, τις μυρωδιές, τα χρώματα και το κυνήγι των ανέμων Του. Φυσούσε μαΐστρος για γαρμπής την ώρα που πρωτοπετάριζαν τα μπλαβιά βλέφαρα του νεογέννητου; Τούτο έχει στ' αλήθεια σημασία! Και μάλλον κείνους τους καιρούς, δαύτα κέντριζαν το νοιάξιμο των απλοϊκών και σοφών χωρικών της Λέσβος, τούτα τους γιόμωναν την ψυχή και μ' αυτά πλούταιναν τις θύμησές τους. Τέτοιος ήταν, μαθές, φίλε μου αναγνώστη, ο απλός κοσμάκης όταν γεννήθηκε ο Θεόφιλος ο Χατζημιχαήλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑ ΕΛΕΓΑΝ ΣΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΤΟΥ· ΤΟ ΜΙΚΡΟ ΤΟΥ ΉΤΑΝ ΓΑΒΡΙΗΛ, ΜΑ ΟΙ ΠΕΡΣΟΤΕΡΟΙ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΟΝ ΕΦΩΝΑΖΑΝ ΓΑΒΡΙΛΟ. ΉΤΑΝ ΤΣΑΓΚΑΡΗΣ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ· ΚΟΝΤΟΣ, ΜΕΛΑΧΡΙΝΟΣ, Μ' ΑΡΑΙΑ ΚΟΡΑΚΑΤΑ ΜΑΛΛΙΑ ΠΟΥ ΉΤΑΝΑΝ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΩΜΟΠΛΑΤΕΣ, ΠΛΑΤΥΣΤΗΘΟΣ ΚΑΙ ΜΕ ΧΕΡΙΑ ΧΟΝΤΡΑ, ΔΑΚΤΥΛΑ ΓΕΡΑ, ΣΑΝ ΤΑΝΑΛΙΕΣ. ΦΟΡΟΥΣΕ ΚΑΤΗΜΕΡΙΝΑ ΤΗ ΣΚΟΥΡΑ ΜΠΛΑΒΙΑ ΤΟΥ ΒΡΑΚΑ ΚΑΙ ΕΙΧΕ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟ ΑΠ' ΤΗ ΜΕΣΗ ΕΝΑ ΠΛΑΤΥ, ΞΕΘΩΡΙΑΣΜΕΝΟ ΑΠ' ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ, ΖΟΥΝΑΡΙ ΠΟΥ ΤΟ ΣΤΡΟΥΦΟΓΥΡΙΖΕ ΜΕΧΡΙ ΤΟ ΣΤΗΘΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΟΥΝΤΑΝ ΣΥΧΝΑ ΞΕΜΠΡΑΤΣΩΤΟΣ ΓΙΑ ΝΑ ΔΟΥΛΕΥΕΙ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΑΝΕΓΝΟΙΑΣΤΟΣ. ΠΟΤΕ-ΠΟΤΕ ΤΥΛΙΓΕ ΚΑΙ ΜΙΑ ΜΑΝΤΗΛΑ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΙ ΤΟΥ ΚΙ ΑΦΗΓΕ ΣΤΑ ΠΙΣΙΝΑ ΤΗΣ ΝΑ ΚΡΕΜΕΤΑΙ ΜΙΑ ΔΙΧΑΛΑ, ΝΑ ΘΥΜΙΖΕΙ ΔΗΘΕΝ ΠΩΣ ΚΑΤΑΓΟΝΤΑΝ ΑΠΟ ΠΑΝΑΡΧΙΑ ΦΑΜΙΛΙΑ ΚΟΥΡΣΑΡΩΝ, ΜΕ ΠΑΠΠΟΥΔΕΣ ΦΗΜΙΣΜΕΝΟΥΣ ΚΟΝΤΡΑΜΠΑΤΖΗΔΕΣ, Π' ΑΝΑΜΕΤΡΙΟΥΝΤΑΝ ΜΕ ΤΗ ΦΟΥΡΤΟΥΝΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΚΑΙ ΓΙΝΗΚΑΝ ΞΑΚΟΥΣΤΟΙ Σ' ΟΛΑΚΕΡΗ ΤΗΝ ΆΣΠΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ, ΤΟΝ ΕΥΞΕΙΝΟ ΠΟΝΤΟ, ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΑΛΜΠΟΥΡΑΝ. ΜΟΝΑΧΑ ΠΟΥ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΤΟΝ ΕΠΙΣΤΕΥΕ, ΔΙΟΤΙ ΟΙ ΓΕΡΟΝΤΟΤΕΡΟΙ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ ΜΑΡΤΥΡΟΥΣΑΝ ΠΩΣ ΔΑΥΤΟΣ ΚΑΤΑΓΟΝΤΑΝ ΑΠΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΑΙΩΝ ΣΤΕΡΙΑΝΩΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΙΧΑΝ ΒΟΥΤΗΞΙ ΜΗΤΕ ΤΟ ΔΑΚΤΥΛΑΚΙ ΤΟΥ ΠΟΔΙΟΥ ΤΟΥΣ ΜΕΣ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ.

ΕΝ ΠΑΣΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙ Ο ΓΑΒΡΙΛΟΣ ΔΕΝ ΠΟΛΥΜΙΛΟΥΣΕ ΓΙΑ ΤΟΥΤΟ ΤΟ ΘΕΜΑ, ΠΑΡΑ ΦΟΡΟΥΣΕ ΤΗ ΜΑΝΤΗΛΑ ΤΟΥ ΣΙΩΠΗΛΟΣ, ΚΑΘΟΝΤΑΝ ΣΤ' ΑΡΓΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ, ΕΠΑΙΡΝΕ ΤΟ ΜΑΚΡΥ ΒΕΛΟΝΙ ΤΟΥ ΚΙ ΑΡΧΙΝΟΥΣΕ ΉΡΕΜΟΣ ΤΗ ΔΟΥΛΙΤΣΑ ΤΟΥ. ΕΙΧΕ ΠΑΝΤΟΤΕ ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΟΡΘΑΝΟΙΧΤΗ ΕΜΠΡΟΣ ΤΟΥ. ΟΙ ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΙ, ΣΧΥΦΤΟΙ, ΑΛΛΟΤΕ ΒΙΑΣΤΙΚΟΙ, ΡΙΧΝΑΝ ΜΙΑ ΛΟΞΗ ΜΑΤΙΑ, ΤΟΝ ΣΤΑΜΠΑΡΙΖΑΝ ΓΙΑ ΛΙΓΟ, ΚΙ ΑΝΑΣΗΚΩΝΑΝ ΒΟΥΒΑ ΤΗ ΧΕΡΟΥΚΛΑ ΤΟΥΣ. ΑΝΤΙΧΑΙΡΕΤΙΖΕ ΚΙ Ο ΓΑΒΡΙΛΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΕΧΙΖΕ ΑΤΑΡΑΧΟΣ ΤΑ ΡΑΦΙΜΑΤΑ ΤΟΥ. ΠΟΥ ΚΑΙ ΠΟΥ, ΟΜΩΣ, ΚΛΕΦΤΟΚΟΙΤΟΥΣΕ, ΣΗΚΩΝΕ ΑΠΑΛΑ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΤΟΥ ΚΑΙ ΘΩΡΟΥΣΕ ΣΟΒΑΡΟΣ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΟΠΟΥΛΑ ΤΟΥ, ΤΗΝ ΑΓΡΕΛΙΑ.

Απέναντι απ' τ' αργαστήρι είχε απλώσει τα ριζά της μια γέριχη και μεγαλόσωμη ελιά. Τα στρουφογυριστά κλαδιά της άπλωναν με νεύρο τ' ασημοπράσινα φυλλώματα πέρα ως πέρα, και ήταν φορές που ο ταπεινός Γαβρίλος αισθάνονταν μυστικά μέσα του πως τούτο το παράξενο δέντρο, σαν στοιχειό, μ' ανάσα και βραχνή βοή, με μάτια κρυμμένα και ματόκλαδα σφαλιστά, κόντευε να σκεπάσει ολόκερο τον κόσμο. «Θεέ και Κύριε, διαλογίζονται, τούτο το δέντρο σίγουρα θα 'χει στεριώσει τις ρίζες του βαθιά, μες στα σπλάχνα της γης».

Έτσι συνήθως συλλογιούνταν, κι ήταν φορές που υποκλίνονταν μπροστά του, στα πεταχτά. Σηκώνονταν απ' την καρέκλα του, άφηγε στην μπάντα τα μαστορέματά του και προτού κλειδαμπαρώσει το μαγαζί του, στέκονταν στην άκρη της πόρτας, μες στη σκιά, μακριά απ' τα βλέμματα των ανθρώπων, και κρυφοχαιρετούσε τη γραία του χωριού, έτσι είχε βαφτίσει μέσα του την αγρελιά. Τη σέβονταν. Άλλες φορές τη φοβούνταν. Είχε, λέει, δει όνειρο, τη γραία να βαρυγκωμά, να πλαντάζει και να τινάζει με δύναμη τα κλαδιά της ολοτρόγυρα. Σα να 'ταν απόγιομα, μισοσκόταδο παντού, και μια βοή ανέβαινε μέσ' απ' τα θεμέλια της γης, ένα ασίγαστο μουγκρητό. Η γραία κάποια στιγμή τεντώθηκε σαν άνθρωπος, σκίστηκαν τα ξύλα απ' το κορμί της και φανερώθηκε τ' άτσαλο κι ασκέδιαστο στόμα της. Στην αρχή δεν ακούγονταν τίποτα, λίγο μετά όμως η κραυγή της γίνηκε σκέτος σεισμός. Σηκώνονταν στον αγέρα το σκλήρισμά της κι ένιωθες πως σκλήριζε η φύση ολόκερη, μαζί της κι ο Θεός, και καθένα πλάσμα Του πάνω και κάτω απ' τη γης.

Τούτο τ' όνειρο ο Γαβρίλος δεν τ' απολησμόνησε ποτέ του. Κλεφτοκοιτούσε τη γραία του χωριού κι αισθάνονταν δέος, αναθυμούνταν διαρκώς κείνο της το σκούξιμο κι εύχονταν να μην έρθει ποτέ η μέρα που το στοιχειό ετούτο θα πλαντάξει και θα ποδοπατήσει σαν απρόσεκτος γίγαντας ολόκερο τον ντουινιά. Γι' αυτό και τη θεωρούσε γειτονοπούλα του, την καλημέριζε, της έκαμε γαλιφιές, της μιλούσε μυστικά και υποκλίνονταν μπροστά της με σέβας.

Σαν έπεφτε ο ήλιος τα καλοκαίρια και σχολνούσε τη δουλειά του, κατέβρεχε τα ντουβάρια του εργαστηρίου του και κάθονταν πάνω σ' ένα κιλίμι, πλάι σε μια σειρά από γλάστρες φυτεμένες με βασιλικό. Έβαζε τα ποδάρια του οκλαδόν κι έπινε μακάρια τον ναργιλέ του κοιτώντας με ευχαρίστηση την ήρεμη γραία που χαϊδεύονταν απ' τ' απαλό αγέρι της θάλασσας και είχε κλεισμένα τα ματόφυλλά της ανακουφισμένη.

«Τίποτις τώρα δεν την απασχολεί», σκέφτονταν χαμογελαστός ο ταπεινός τσαγκάρης. «Μονάχα τ' αγέρι τη χαλαλεύει και είν' ελόγου της αναπαμένη. Όλα καλά λοιπόν, σώθηκε η φύση, σώθηκε το χωριό, γλύτωσε κι ο κόσμος όλος!».

Ωστόσο καμιά από τούτες τις παράλογες σκέψεις δεν μαρτυρούσε παραέξω· μήτε στην ίδια του τη γυναίκα. Γνώριζε καλά πως αν ξομολογιούνταν τη μυστική του φιλία μ' ένα δέντρο, όλοι θα τον περνούσαν για αλαφροΐσκιωτο, θα τον σούρναν με τις πέτρες. Κείνος στέκουνταν στην κοινωνία του σοβαρός, είχε κούτελο πεντακάθαρο κι ουδείς είχε να του προσάψει το παραμικρό. Ήταν ο τίμιος και καλοσυνάτος τσαγκάρης του χωριού, μάστορας και μερακλής, ξυπηρετούσε πελάτες από διάφορα μέρη, είχε όνομα φημισμένο και κινούσαν για την αφεντιά του απ' τη Μυτιλήνη έως τον Μεσότοπο και το Μανταμάδο. Τεχνίτης, σου λέει, ο κυρ-Γαβρίλος, δεν ρημάζει εύκολα η δική του η ποδεσιά, πολυχρονεμεί, κι άμα την επιδιορθώσει κείνος, δεύτερη φορά δεν τον ξανανταμώνεις. Άντε τώρα εσύ να τσαλακώσεις ένα τέτοιο όνομα. Να φέρεις τούμπα έναν καλό οικογενειάρχη και να τον κάμεις περίγελο. Ν' αρχινήσουν τα μουλωχτά γελάκια των γυναικών, τα κλεφτά βλέμματα στον αυλόγυρο της εκκλησιάς, και τα βαριά πειράγματα στους καφενέδες.

«Ο Θεός να φυλάει!», στοχάζονταν ο Γαβρίλος και ρούφαγε μαχμουρλίδικα τον ναργιλέ του· «η γραία είν' η γειτονοπούλα μου, έχουμε τα μυστικά μας, κι αν μας έρθει όρεξη για κουβεντολόγι, τότες μιλάνε αθόρυβα οι καρδιές μας.

Αυτά, όμως, δεν μαρτυρούνται παραόξω, δεν λέγονται...».

Κι όμως. Μπορεί τούτα να μη λέγονται από ντροπή, μα γίνονται! Και μάλιστα παντού. Ο Γαβρίλος σκάει ένα πονηρό χαμόγελο, ανασκουμπώνεται πάνω στο κιλίμι του και φέρνει μια γύρα μες στο μυαλό του ολάκερο το χωριό. Τραβιάει μια ακόμα ρουφηξιά κι αναθυμάται τον Αναστάση τον Βουλωτή, από την Τένεδο, τον γεμιτζή, π' ανέκαθεν είχε μανία –ακόμα και σήμερα, χρόνια και ζαμάνια πο' χει παρατήσει τα μεγάλα ταξίδια– να μιλά στη θάλασσα, σαν άνδρας σε γυναίκα, να κοντοστέκεται ώρες στ' ακρογιαλιά –ποιος ξέρει τι να της ξομολογείται...– και μετά με νεύρο, με σηκωμένες τις γροθιές στον αέρα να γυρνά και φωναχτά να την προσβάλει: «Ανάθεμά σε, σκυλοπνίχτρα!», κι αφού ξεσκάσει, πιο ήρεμα, πιο σιγανά: «Αγάπη μου ταξιδιάρρα, σχώρα με!».

Για, μπας ο Χαραλάμπης, ο τσοπάνης, πάει πίσω; Τούτος ο λοξός γκρεμοτσακίστηκε μια μέρα απ' το βουνό κι ήρθε να μας μαρτυρήσει πως την προηγούμενη νύχτα, κει που κάθονταν ξαπλωμένος ανάσκελα έξω απ' το καλύβι του και χάζευε το κατάφωτο στερέωμα, να σου μια σπίθα κόκκινη ξεκόλλησε, λέει, απ' το ταβάνι τ' ουρανού, έγινε λάμψη, γίνηκε φως κι έπεσε σα σιωπηλό κεραυνοβόλι, ένα τσιγάρο δρόμο, βόρεια πίσω απ' το μαντρί. Κείνος σηκώθηκε κι έτρεξε να δει από κοντά το μέρος κι ήβρε, λέει, μια λακκούβα, ίσα με δυο μέτρα βάθος, καπνό αραιό και μυρουδιά σαν πίσσα, και μέσα, τι να δει; Μια κοτρώνα. Στρογγυλή κι ολόμαυρη, κατράμι. Σκύβει να την πιάσει, έκαιγε, ήταν ακόμα ζεστή, κι όσο πλησίαζε τα ρουθούνια του σιμά της βρόμαγε περισσότερο, σαν ανακατωμένα πετσια και κόκκαλα βρασμένα, μυρουδιά αλλόκοτη, φερμένη απ' άλλο κόσμο.

Αργότερα, κατά το ξημέρωμα, όταν μπόρεσε να σηκώσει την πέτρα, την πήρε μέχρι το καλύβι του, την έβαλε πλάι στο εικόνισμα της Αναλήψεως, σταυροκοπήθηκε, έσκυψε ευλαβικά και την προσκύνησε. Από κείνο το πρωινό κι έπειτα προσεύχεται, λέει, μονάχα σε κείνο το ουρανοκατέβατο αγκωνάρι.

«Αφού μ' το πέταξ' ο Θεός μέσ' απ' τον ουρανό!», εξηγούσε στους συχωριανούς του.

Άλλη φορά, όταν συναπαντήθηκε με κάτι συχωριανούς στον καφερέ του Δραγάτση, τον πιάσαν στο κούρντισμα για να σπάσουν πλάκα. Οι γεροντότεροι κάθονταν σταυροπόδι, κοιτούσαν λοξά και κινούσαν δήθεν αγέλαστοι τ' απαλά πειράγματα, μα οι νεότεροι π' έβραζε το αίμα τους τον σταύρωναν με κάθε τους λέξη. Και δώσ' του γέλια, δώσ' του να σκρουντάνε μες στα ξεκαρδίσματα τα ξέχειλα κανάτια τους. Ανάμεσά τους, όμως, βρίσκονταν κι ένας γιατρός απ' τον Μόλυβο, που 'χε έρθει ν' ανταμώσει μια φρεσκοπαντρεμένη ξαδελφούλα του. Είδε τον Χαραλάμπη μ' απλωμένα τα χέρια να παλεύει να ξηγήσει τ' ανεξήγητα, τον λυπήθηκε και σκέφτηκε να διαμεσολαβήσει:

«Βρε κακομοίρη μου, μπορώ να στο υπογράψω κι επισημονικώς. Τούτο που ισχυρίζεσαι πως είδες δεν ήταν θεόσταλτο! Η μετέωρο σώμα που ξέπεσε στη γη, ή όνειρο θα 'ταν! Και στο κάτω-κάτω της γραφής, για πες μου, τι λόγο είχε ο Θεός να σου πετάξει μια μαύρη πέτρα κατακέφαλα;».

Πριν αποσώσει την κουβέντα του ο γιατρός, τινάχτηκε ο Χαραλάμπης, πέταξε χάμω την γκλίτσα του και βιάστηκε να τ' απαντήσει:

«Να σ' πω εγώ, κυρ-γιατρέ μ', τι λόγο είχ' ο Θεός να μ' πετάξει τούτ' την άγια κουτρόνα! Εγώ κείν' τη νύχτα ήμουν άγρυπνος κι στοχάζομαι μ' το λειφό μυαλουδάκι μ' τι πάει να πει Παράδεισους. Κι όσο συλλογιζόμαι πράμ'τα άπιαστα για μένα, το μάτι μ' σεργιάνιζε πάν' στ' αστραπόφωτο τ' ουρανού κι μονολογούσα: «Ρε, μπας κι είναι δαύτος ο Παράδεισους; Λες τούτ' τ' αστέρια να 'ν' οι ψυχές των πεθαμένων ή μήπως είν' τα ντουβάρια του Θεού που λαμποκοπούν γιομάτα δόξα κι αφήν' εμάς απόξω να τα θωρούμε σα λιγούρηδες;». Και κείν' την ώρα, να σου, ξεκόλλησε ο Θεός, π' ούλα τ' ακούει, έν' αστεράκι απ' τα ντουβάρια της Παράδεισους και μ' του πέταξ' χάμου στη γη, να 'χω να